

Determining the educational needs of parents of mentally deficient children

Zihinsel yetersizliği bulunan çocuk sahibi ebeveynlerin eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi

Hale Dere Çiftçi¹

Abstract

This study was conducted for the purpose of determining educational needs of parents who have mentally deficient children at the age of 5-10. This study examined the educational needs of parents with mentally deficient children at the age of 5 to 10 as well as analyzing the existence of any differences between parental needs depending on different age groups of children. The sampling, which was formed by random selection, was composed of 364 voluntary parents with mentally disabled children at the age of 5 to 10 and attending a rehabilitation center. The "Educational Needs Form" was used to identify the subjects about which they desired to receive education. The form composed of general information about mental deficiency, legal rights, supporting development of children, education of children, communication and participation of children in social activities and one open-ended question. It was seen that parents in all age groups needed education. When necessities of parents were considered depending on age group of children, it was found that families with 5-6 years old mentally deficient children needed "general information about mental deficiencies" more than parents with children in other age groups. All parents need education on such matters as

Özet

Bu çalışma 5-10 yaşlarında zihinsel yetersizliği bulunan çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim gereksinimlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma grubunu tesadüfî yöntemle seçilen, rehabilitasyon merkezine devam eden 5-10 yaşlarında zihinsel yetersizliği bulunan çocuğa sahip gönüllü 364 ebeveyn oluşturmuştur. Ebeveynlerinin eğitim almak istedikleri konuları belirlemek amacıyla "Eğitim Gereksinimi Belirleme Formu" kullanılmıştır. Form, zihinsel yetersizlikle ilgili genel bilgiler, yasal haklar, çocuğun gelişimi destekleme, çocuğun eğitimi, iletişim ve çocuğun sosyal aktivitelere katılımı ilgili konuları içeren ve bir açık uçlu sorudan oluşmuştur. Çalışmanın sıralanan konularda tüm yaş gruplarındaki ebeveynlerin eğitim gereksinimi olduğu görülmüştür. Çocukların yaş gruplarına göre ebeveynlerin gereksinimleri incelendiğinde, 5-6 yaşlarında zihinsel yetersizliği bulunan çocuğa sahip ailelerin "zihinsel yetersizlikle ilgili genel bilgilere" diğer yaş gruplarında çocuğu bulunan ebeveynlere göre daha fazla gereksinim olduğu belirlenmiştir. Yasal haklarla, çocuğun gelişimini destekleme, ebeveynlerin daha fazla olduğu görülmektedir.

¹ Yrd. Doç. Dr., Turgut Özal Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü, hdciftci@turgutozal.edu.tr

legal rights, supporting child's development, communication and social activities.

Although parents in all age groups need education about children's educational requirements, those with children in 5-6 year group bear a higher rate of necessity.

Anahtar Kelimeler: Zihinsel yetersizliği olan çocuklar; ebeveyn; ebeveynlerin gereksinimleri; eğitim gereksinimi; 5-10 yaş zihinsel yetersizliği olan çocuklar

Keywords: Mentally disabled children; parents; needs of parents; educational need; ages 5-10 mentally disabled children

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

1. Giriş

Özel gereksinimli bir çocuğun doğumu ebeveynlerin yaşantısını etkilemektedir. Anne babalar sağlıklı bir çocuk beklerken zihinsel yetersizliği olan bir çocukla karşılaştıklarında bu gerçeğe alışmakta ve hayatlarını yeniden bu duruma göre düzenlemekte zorlanmaktadırlar (Durualp, Kocabaş, Arslan ve Özaydın, 2011; Olsson ve Roll-Pettersson, 2012). Özel gereksinimli çocukların ebeveynleri günlük yaşamlarını sürdürürken, çocuklarıyla ilgili çeşitli problemler ve çatışmalarla karşılaşmakta ve çözümü için farklı uzmanlarla sürekli görüşmeler yapmak zorunda kalmaktadırlar (Ytterhus, Wendelborg ve Lundebj, 2008). Çocuğun özel gereksinimli olması tüm aile bireylerini ve aile içi ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir (Sanders ve Morgan, 2008).

Ailenin zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip olması ailenin işleyişinde, beklentilerinde, planlarında, aile üyelerinin rol ve sorumluluklarında, ailenin iş yaşantısında ve mali konularında önemli değişiklikler meydana getirmekte, aile sosyal rollerini yeniden değerlendirmekte ve genellikle aile üyeleri kendini toplumdan soyutlamaktadırlar (Akandere, Acar ve Baştuğ, 2009; Hosseinkhanzadeh, Esapoor, Yeganeh, Mohammadi, 2013; Ursprung, 1984, Uyaroğlu ve Bodur, 2009). Zihinsel yetersizliği olan bir çocuğa sahip olmak, ebeveynlerin çocukları ile ilgili gelecek planlarını değiştirmektedir (Rogers, 2011). Zihinsel yetersizliği olan çocukların anneleri genellikle daha fazla bunalıma girmekte, çocukları konusunda daha fazla endişe yaşamakta ve çocuklarına karşı sınırlarını kontrol etmede daha fazla zorlanmaktadırlar. Bu durum ailenin iç ve dış diyaloglarını önemli derecede etkilemektedir. Bunun sonucu çiftler daha düşük seviyelerde evlilik memnuniyeti göstermektedir (Graungaard ve Skov, 2006; Hodapp, Ly, Fidler ve Ricci, 2001; Islam, Shanaz ve Farjana, 2013; Keskin, Bilge, Engin ve Dülgerler, 2010). Tüm bu zorlukların üstesinden gelebilme, psikolojik ve eğitsel destek hizmetleri ile mümkün olabilmektedir. Bu hizmetleri maksimum yarar sağlayacak şekilde planlayabilme ve gerçekleştirilebilme ise öncelikle ebeveynlerin gereksinimlerinin belirlenmesi ile başarılabılır. Özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin gereksinimlerinin belirlenmesi, aileye olumsuz etkilerini minimuma indirmek, destek seviyesini maksimuma çıkarmak

ve önerilecek uygun hizmetler ile çocuğun sağlıklı gelişimini sağlamak açısından önemlidir (Durualp, Kocabaş, Arslan ve Özaydın, 2011). Ebeveynlerin gereksinimleri belirlenerek endişeleri azaltılabilir, özel gereksinimli çocuklarının gelişimlerini daha iyi desteklemeleri sağlanarak uygun fırsatlar yaratılabilir ve ailenin gereksinimleri yeterli düzeyde karşılanabilir (Dinnebeil, 1999; Liontos, 1992). Dunst, Johanson, Trivette ve Hamby (1988), anne babaların gereksinimleri dikkate alarak hazırlanan erken eğitim programlarının etkililiğini inceledikleri çalışmada, zihinsel yetersizliği olan ve gelişim geriliği gösteren bebek ve çocuğa sahip annelerin gereksinimleri doğrultusunda geliştirilen programa annelerin daha fazla zaman ve enerji harcayarak katıldıklarını ve kendilerini daha iyi hissettiklerini belirlemişlerdir (Akt. Akçamete ve Kargın, 1996).

Ebeveynlerin kişilik özellikleri, beklentileri, aile ilişkileri, sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri, destek gereksinimleri ve aile içi görev dağılımları çocuklarının eğitim programlarına katılımlarını önemli derecede etkilemektedir. Bu nedenlerle, ebeveynin aile katılım çalışmalarına dâhil olmalarını sağlamak için çocuğun o andaki performans düzeyinin değerlendirilmesinin yanında ebeveynlerin çocukla etkileşiminin, ailenin yapısının, fonksiyonlarının, duygusal yeterliklerinin, problem çözme becerilerinin, kaynaklarının ve gereksinimlerinin belirlenmesi önemlidir (Akçamete ve Kargın, 1996).

Ailenin gereksinimlerini değerlendirmenin temel amacı, çocuğa ve aileye verilecek hizmetin türünü, içeriğini ve kalitesini belirlemek ve zihinsel yetersizliğe sahip çocukların gelişimini daha iyi destekleyebilmektir (Bailey ve Simeonsson, 1988; Cavkaytar, Ceyhan, Adıgüzel, Uysal ve Garan, 2012; Durualp, Kocabaş, Arslan ve Özaydın, 2011). Bu amaçla ilk olarak, ailenin gereksinimleri ve ailenin zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip olduklarını öğrendikten sonra karşılaştıkları sorunlar belirlenmelidir (Cavkaytar, Ceyhan, Adıgüzel, Uysal ve Garan, 2012).

Aile gereksinimlerinde çeşitlilik ve değişkenlik, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesinde güçlükler yaratsa da farklı değerlendirme yaklaşımları kullanılarak ailelerin gereksinimleri belirlenebilmektedir. Bunlar gözlem yapma, aile görüşmeleri ve toplantılar düzenleme, testler ve envanterler uygulama, çocuğun yaşadığı çevreye yönelik kapsamlı değerlendirmeler yapma olarak sıralanabilir (Cavkaytar, Ceyhan, Adıgüzel, Uysal ve Garan, 2012; Varol, 2006). Örneğin, Turnbull ve Turnbull (1986) “Aile Eğitim Tercih Envanteri (The Preference Inventory for Family Information)” geliştirip bu envanter aracılığıyla yaptıkları çalışmada ebeveynlerin gereksinimlerini beş grupta toplamışlardır. Bunlar; destek gereksinimi, çocuğun durumunu çevreye açıklamada rehberlik gereksinimi, toplumsal hizmetlere gereksinim, maddi gereksinim ve ailenin işleyişine ilişkin gereksinimlerdir (Akt: Durualp, Kocabaş, Arslan ve Özaydın, 2011). Bailey ve Simeonsson (1988) ise geliştirdikleri “Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracını (Family Needs Survey)” kullanarak ailenin gereksinimlerini eğitim gereksinimi, destek gereksinimi,

çocuğun durumunu ailenin diğer bireylerine açıklama konusunda rehberlik gereksinimi, kamu hizmetleri, ailenin işleyişi ve mali gereksinimler şeklinde sınıflandırmışlardır. Genel olarak incelendiğinde, zihinsel yetersizliği bulunan çocuğa sahip ebeveynlerin gereksinimleri arasında eğitim, sosyal destek, aile işlevini uygulama gereksinimleri de sıklıkla vurgulanmaktadır. Eğitim gereksinimi kategorisinde genellikle özel gereksinimliliğin niteliği ve özellikleri, çocuğun ve ailenin yasal hakları, çocuğun eğitimi, çocuğun evde eğitimi için etkili bir ortamın hazırlanması, çocuğun davranış sorunları ile başa çıkma, çocuk ile iletişim, zihinsel yetersizliği olan çocuktan beklentilerini sınırlandırabilme, uygun amaç ve hizmeti belirleme, ailenin çocuğun özel gereksiniminin niteliği ve yetersizliğin seyri gibi konular yer almaktadır. Araştırmalar, ebeveynlerin eğitim gereksinimleri için yapılan danışmanlığın ebeveynlerin endişe ve stresini azalttığını ve duruma daha kolay uyum sağladıklarını göstermiştir (Cavkaytar, Ceyhan, Adıgüzel, Uysal ve Garan, 2012; Hunfeld, Tempels, ve Passchier, 1999).

Özen, Çolak, ve Acar, 2002 yaptıkları çalışmada ailelerin, kendi çocuklarının davranış sorunları ile nasıl başa çıkmaları gerektiği ve çocuklarına ne tür bir eğitim sağlamaları gerektiği konusunda bilgilendirilmeleri gerektiğini belirtmektedir.

Ailenin eğitim gereksinimini karşılamak için davranış yönetimi, öğretim becerileri ve ebeveynlerin evde uygulayabileceği programlar için hizmet ve kaynaklar önerilmelidir. Beceri ve eğitim kazanımı hakkında ve çocuğun büyüme sürecinde aile katılımının önemini vurgulayan birçok aile eğitim programı bulunmaktadır. Bu programlar özel gereksinimli çocuğu bulunan ebeveynlerin bu konulardaki eğitim gereksinimlerini karşılayarak onların davranış ve öğrenme konusunda çocuğun sorunlarını çözümlenmede aktif hale gelmesini ve ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim sorunlarını azaltmalarını sağlamaktadır (Charlop-Christy, ve Carpenter, 2000; Çetin, 1995; Symon, 2005). Eğitim gereksinimleri karşılanan ebeveynlerin çocuklarının gelişiminde olumlu etkileri olduğu görülmektedir (Cavkaytar, Ceyhan, Adıgüzel, Uysal ve Garan, 2012).

2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma zihinsel yetersizliği bulunan çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim gereksinimlerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda;

- a. Ebeveynlerin eğitime gereksinimi duydukları konular nelerdir?
- b. Çocukların yaş gruplarına göre ebeveynlerin gereksinim duydukları konularda farklılık var mıdır? Sorularına cevap aranmıştır.

3. Yöntem

Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin aile eğitimine olan gereksinimlerini belirlemek amacıyla hazırlanan bu çalışmada genel tarama modellerinden tekil tarama yöntemi kullanılmıştır.

3.1. Verilerin Toplanması

3.1.1. Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara ili Altındağ, Çankaya, Keçiören, Mamak, Sincan, Yenimahalle ve Etimesgut ilçelerinden tesadüfi yöntemle seçilen özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden 5-10 yaşlarında zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip toplam 364 ebeveyn oluşturmuştur. Araştırma Turgut Özal Üniversitesi Akademik Amaçlı Araştırma Projesi Etik Kurulu'ndan geçirilmiştir.

3.1.2. Materyal

5-10 yaşlarında zihinsel yetersizliği bulunan çocuğa sahip ebeveynlerin aile eğitimi gereksinimlerini belirlemek amacıyla "Eğitim Gereksinimi Belirleme Formu" kullanılmıştır. Form araştırmacı tarafından geliştirilerek, uzman görüşü alındıktan sonra düzenlenerek son şeklini almıştır.

Eğitim Gereksinimi Belirleme Formu

Form zihinsel yetersizlikle ilgili genel bilgiler, yasal haklar, çocuğun gelişimi destekleme, çocuğun eğitimi, aile içi iletişim, eşler arası iletişim ve çocukla iletişim ve çocuğun sosyal aktivitelere katılımıyla ilgili konuları içeren ve bir açık uçlu soru (bu konular dışında bilgi almak istediğiniz başka bir konu var mı? Varsa ne/neler olduğunu yazınız) olmak üzere toplam 31 maddelerden oluşmuştur.

3.2. Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen veriler SPSS 20.0 paket programı ile değerlendirilmiştir. Verilerin frekans ve yüzdesel dağılımları verilmiştir. Değişkenler arası farklılık incelenirken Ki-Kare testi kullanılmıştır. Anlamlılık seviyesi olarak 0,05 kullanılmıştır.

4. Bulgular

5-10 yaş zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynlerinin eğitim gereksinimlerini belirlemek amacıyla hazırlanan çalışmada elde edilen bulgular altı tabloda sunulmuştur.

Zihinsel yetersizliği bulunan çocuk sahibi ebeveynlerin eğitim gereksinimleri “zihinsel yetersizlikle ilgili genel bilgilere”, “yasal haklara”, “çocuğun gelişimini desteklemeye”, “çocuğun eğitimine”, “çocuğun sosyal aktivitelere katılımına” ve “iletişime” yönelik eğitim gereksinimleri çocuklarının yaşına göre dağılımları yapılarak verilmiştir.

Tablo 1: Ebeveynlerin “zihinsel yetersizlikle ilgili genel bilgilere” yönelik eğitim gereksinimlerinin çocuğun yaşına göre dağılımları

Zihinsel yetersizlikle ilgili genel bilgilere yönelik eğitim gereksinimi	Çocukların Yaşlarına Göre Ebeveyn Grupları								İstatistiksel Analiz		
	5-6 Yaş çocuğu olan ebeveynler		7-8 Yaş çocuğu olan ebeveynler		9-10 Yaş çocuğu olan ebeveynler		Toplam		Ki-kare	p	
	n	%	n	%	n	%	n	%			
Zihinsel yetersizliği olan çocukların gelişim özellikleri	Evet	142	82.08	75	77.32	73	68.22	290	76.92	7.162	0.028
	Hayır	31	17.92	22	22.68	34	31.78	87	23.08		
	Toplam	173	100.00	97	100.00	107	100.00	377	100.00		
Toplumsal kaynaklardan yararlanma yolları	Evet	136	78.16	76	79.17	80	74.77	292	77.45	0.654	0.721
	Hayır	38	21.84	20	20.83	27	25.23	85	22.55		
	Toplam	174	100.00	96	100.00	107	100.00	377	100.00		

Tablo 1’de ailelerin zihinsel yetersizlikle ilgili genel bilgilere yönelik eğitim gereksinimlerinin çocuğun yaşına göre dağılımları verilmiştir. Formu dolduran ebeveynlerin çocuklarının yaş grupları ile “zihinsel yetersizliği olan çocukların gelişim özellikleri” konusunda eğitime ihtiyaç duyan ve duymayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmektedir ($p < 0.05$). Çocuğu 5-6 yaş grubunda olan ebeveynler diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlere göre daha yüksek oranla (% 82.08) bu konuda eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir. “Toplumsal kaynaklardan yararlanma yolları” konusundaki eğitim gereksinimlerinde ise çocukların yaş gruplarına göre anlamlı farklılık bulunmamıştır. Her iki konuda da üç yaş grubunda (5-6 yaş, 7-8 yaş ve 9-10 yaş) da ebeveynlerin çoğunluğunun (% 76.92 - % 77.45 arasında) bu konularda eğitim gereksiniminin olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Ebeveynlerin “yasal haklarına” yönelik eğitim gereksinimlerinin çocuğun yaşına göre dağılımları

Yasal haklara yönelik eğitim gereksinimi	Çocukların Yaşlarına Göre Ebeveyn Grupları								İstatistiksel Analiz		
	5-6 Yaş çocuğu olan ebeveynler		7-8 Yaş çocuğu olan ebeveynler		9-10 Yaş çocuğu olan ebeveynler		Toplam		Ki-kare	p	
	n	%	n	%	n	%	n	%			
Zihinsel yetersizliği olan çocuğun ve ebeveynlerin yasal hakları	Evet	134	77.01	76	79.17	79	73.83	289	76.66	0.827	0.661
	Hayır	40	22.99	20	20.83	28	26.17	88	23.34		
	Toplam	174	100.00	96	100.00	107	100.00	377	100.00		

Ebeveynlerin “zihinsel yetersizliği olan çocuğun ve ebeveynlerin yasal hakları” konusundaki gereksinimlerinin çocuklarının yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği, her yaş grubunda yer alan ebeveynlerin çoğunluğunun (% 76.66) bu konuda eğitim almak istediklerini belirttikleri tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 3: Ebeveynlerin “çocuğun gelişimini desteklemeye” yönelik eğitim gereksinimlerinin çocuğun yaşına göre dağılımları

Çocuğun gelişimi desteklemeye yönelik eğitim gereksinimi	Çocukların Yaşlarına Göre Ebeveyn Grupları								İstatistiksel Analiz		
	5-6 Yaş çocuğu olan ebeveynler		7-8 Yaş çocuğu olan ebeveynler		9-10 Yaş çocuğu olan ebeveynler		Toplam		Ki-kare	p	
	n	%	n	%	n	%	n	%			
Çocuğun hareket/kas becerilerini destekleme	Evet	134	77.91	78	81.25	74	70.48	286	76.68	3.525	0.172
	Hayır	38	22.09	18	18.75	31	29.52	87	23.32		
	Toplam	172	100.00	96	100.00	105	100.00	373	100.00		
Çocuğun konuşma becerilerini destekleme	Evet	140	81.40	78	82.11	76	73.08	294	79.25	3.362	0.186
	Hayır	32	18.60	17	17.89	28	26.92	77	20.75		
	Toplam	172	100.00	95	100.00	104	100.00	371	100.00		
Çocuğun sosyal becerilerini destekleme	Evet	147	85.47	78	80.41	82	78.10	307	82.09	2.658	0.265
	Hayır	25	14.53	19	19.59	23	21.90	67	17.91		
	Toplam	172	100.00	97	100.00	105	100.00	374	100.00		
Çocuğun gelişimini destekleyen oyunlar	Evet	142	83.04	77	80.21	81	77.14	300	80.65	1.466	0.481
	Hayır	29	16.96	19	19.79	24	22.86	72	19.35		
	Toplam	171	100.00	96	100.00	105	100.00	372	100.00		
Çocuğun gelişimini destekleyen oyun materyalleri hazırlayabilme ve oyuncak seçimi	Evet	140	80.92	75	78.13	74	69.81	289	77.07	4.675	0.097
	Hayır	33	19.08	21	21.88	32	30.19	86	22.93		
	Toplam	173	100.00	96	100.00	106	100.00	375	100.00		

Çocuğun gelişimi desteklemeye yönelik eğitim gereksinimleri genel ortalamaları incelendiğinde sırasıyla, “çocuğun sosyal becerilerini destekleme” % 82.09, “çocuğun gelişimini destekleyen oyunlar” % 80.65, “çocuğun konuşma becerilerini destekleme” % 79.25, “çocuğun hareket/kas becerilerini destekleme” % 76.68, “çocuğun gelişimini destekleyen oyun materyalleri hazırlayabilme ve oyuncak seçimi” %77.07 oranında gereksinim duydukları tablo 3’ün incelenmesinden anlaşılmaktadır. Ebeveynlerin çocuğun gelişimini desteklemeye yönelik eğitim gereksinimlerinde yaş gruplarına göre farklılık bulunmamaktadır. Tüm yaş gruplarındaki ailelerin çoğunluğu çocuklarının gelişimlerini desteklemeye yönelik eğitim almaya gereksinim duymaktadırlar.

Tablo 4: Ebeveynlerin “çocuğun eğitimine” yönelik eğitim gereksinimlerinin çocuğun yaşına göre dağılımları

Çocuğun eğitimine yönelik eğitim gereksinimi	Çocukların Yaşlarına Göre Ebeveyn Grupları								İstatistiksel Analiz		
	5-6 Yaş çocuğu olan ebeveynler		7-8 Yaş çocuğu olan ebeveynler		9-10 Yaş çocuğu olan ebeveynler		Toplam				
	n	%	n	%	n	%	n	%	Ki-kare	P	
Çocuğun okuma-yazmaya hazırlık ve okuma-yazma becerilerini destekleme	Evet	145	84.80	80	85.11	73	68.87	298	80.32	12.325	0.002
	Hayır	26	15.20	14	14.89	33	31.13	73	19.68		
	Toplam	171	100.00	94	100.00	106	100.00	371	100.00		
Çocuğun okul öncesi dönemdeki kavram ve matematik becerilerini destekleme	Evet	145	84.30	70	74.47	65	63.11	280	75.88	15.951	0.000
	Hayır	27	15.70	24	25.53	38	36.89	89	24.12		
	Toplam	172	100.00	94	100.00	103	100.00	369	100.00		
Çocuğun ilkokula başladığında (alt özel sınıf ya da kaynaştırma) yapılması gereken hususlar	Evet	140	80.92	70	72.92	77	74.04	287	76.94	2.918	0.232
	Hayır	33	19.08	26	27.08	27	25.96	86	23.06		
	Toplam	173	100.00	96	100.00	104	100.00	373	100.00		
Zihinsel yetersizliği olan çocuğun evde ödevlerini/edatimini desteklemek için ortam düzenleme	Evet	130	76.02	75	78.95	70	67.31	275	74.32	4.006	0.135
	Hayır	41	23.98	20	21.05	34	32.69	95	25.68		
	Toplam	171	100.00	95	100.00	104	100.00	370	100.00		
Çocuğun okul dönemindeki matematik becerilerini destekleme	Evet	140	80.92	74	78.72	74	70.48	288	77.42	4.203	0.122
	Hayır	33	19.08	20	21.28	31	29.52	84	22.58		
	Toplam	173	100.00	94	100.00	105	100.00	372	100.00		
Cinsel eğitim	Evet	119	70.00	62	67.39	75	72.12	256	69.95	0.519	0.772
	Hayır	51	30.00	30	32.61	29	27.88	110	30.05		
	Toplam	170	100.00	92	100.00	104	100.00	366	100.00		

Tablo 4’de de görüldüğü gibi ebeveynlerin çocuklarının yaş grupları ile “çocuğun okuma-yazmaya hazırlık ve okuma-yazma becerilerini destekleme” konusunda eğitime ihtiyaç duyan ve duymayanlar ebeveynler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmektedir ($p < 0.05$). Çocuğu 7-8 yaş grubunda olan ebeveynlerin diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlere göre daha yüksek oranla (% 85.11) “çocuğun okuma-yazmaya hazırlık ve okuma-yazma becerilerini destekleme” konusunda eğitim almak istedikleri belirlenmiştir. Ebeveynlerin çocuklarının yaş grupları ile “çocuğun okul öncesi dönemdeki kavram ve matematik becerilerini nasıl destekleme” konusunda eğitime ihtiyaç duyan ve duymayanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmektedir ($p < 0.05$). Bu konuda çocuğu 5-6 yaş grubunda olan ebeveynlerin diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlere göre daha yüksek oranda (% 84.30) bu konuda eğitim almak

istedikleri görülmektedir. “Çocuğun ilkokula başladığında (alt özel sınıf ya da kaynaştırma) yapılması gereken hususlar”, “zihinsel yetersizliği olan çocuğun evde ödevlerini/eğitimi desteklemek için ortam düzenleme”, “çocuğun okul dönemindeki matematik becerilerini nasıl destekleme” ve “cinsel eğitim” konularında yaş grupları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Tablo incelendiğinde her yaş grubunda çocuğu bulunan ebeveynlerin çoğunluğunun (% 69.95 ile % 80.32) sıralanan konularda eğitim gereksinimi olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Ebeveynlerin “çocuğun sosyal aktivitelere katılımına” yönelik eğitim gereksinimlerinin çocuklarının yaşına göre dağılımı

Çocuğun sosyal aktivitelere katılımına yönelik eğitim gereksinimi	Çocukların Yaşlarına Göre Ebeveyn Grupları								İstatistiksel Analiz		
	5-6 Yaş		7-8 Yaş		9-10 Yaş		Toplam		Ki-kare	p	
	n	%	n	%	n	%	n	%			
Zihinsel yetersizliği olan çocuğun gelişiminde resim ve müzik gibi sanatsal faaliyetlerin önemi	Evet	133	77.33	73	76.04	64	60.38	270	72.19	10.337	0.006
	Hayır	39	22.67	23	23.96	42	39.62	104	27.81		
	Toplam	172	100.00	96	100.00	106	100.00	374	100.00		
Zihinsel yetersizliği olan çocuğun gelişiminde sporun yeri ve önemi	Evet	126	73.26	72	74.23	73	68.87	271	72.27	0.881	0.644
	Hayır	46	26.74	25	25.77	33	31.13	104	27.73		
	Toplam	172	100.00	97	100.00	106	100.00	375	100.00		

Tablo 5 incelendiğinde, formu dolduran ebeveynlerin çocuklarının yaş grupları açısından “resim ve müzik gibi sanatsal faaliyetlerin zihinsel yetersizliği olan çocuğun gelişimindeki önemi” konusunda eğitime gereksinim duyan ve duymayan ebeveynler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmektedir ($p < 0.05$). Çocuğu 5-6 yaş grubunda olan ebeveynlerin diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlere göre daha yüksek oranla “resim ve müzik gibi sanatsal faaliyetlerin zihinsel yetersizliği olan çocuğun gelişimindeki önemi” konusunda eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir. “Zihinsel yetersizliği olan çocuğun gelişiminde sporun yeri ve önemi” konusunda ise yaş grupları ile ebeveynlerin bu konuda eğitime ihtiyaç duyan ve duymayan ebeveynler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmemektedir. Tablodaki genel ortalamalar incelendiğinde tüm yaş gruplarında ebeveynlerin % 72.12 ile % 72.27’si bu konuda eğitim almak istedikleri görülmektedir.

Tablo 6: Ebeveynlerin “iletişime” yönelik eğitim gereksinimlerinin çocuklarının yaşına göre dağılımı

Aile içi iletişime yönelik eğitim gereksinimi	Çocukların Yaşlarına Göre Ebeveyn Grupları								İstatistiksel Analiz		
	5-6 Yaş çocuğu olan ebeveynler		7-8 Yaş çocuğu olan ebeveynler		9-10 Yaş çocuğu olan ebeveynler		Toplam		Ki-kare	p	
	n	%	n	%	n	%	n	%			
Aile yaşam döngüsü	Evet	114	65.90	59	60.82	54	50.94	227	60.37	6.154	0.046
	Hayır	59	34.10	38	39.18	52	49.06	149	39.63		
	Toplam	173	100.00	97	100.00	106	100.00	376	100.00		
Stresle baş edebilme yolları	Evet	129	74.57	66	69.47	73	68.87	268	71.66	1.350	0.509
	Hayır	44	25.43	29	30.53	33	31.13	106	28.34		
	Toplam	173	100.00	95	100.00	106	100.00	374	100.00		
Eşler arası iletişime yönelik eğitim gereksinimi											
Aile sorunları	Evet	103	59.20	63	64.95	65	60.75	231	61.11	0.876	0.645
	Hayır	71	40.80	34	35.05	42	39.25	147	38.89		
	Toplam	174	100.00	97	100.00	107	100.00	378	100.00		
Çocuğun gelişimini desteklemek için eşle etkili iletişim kurma	Evet	133	77.33	65	68.42	77	72.64	275	73.73	2.595	0.273
	Hayır	39	22.67	30	31.58	29	27.36	98	26.27		
	Toplam	172	100.00	95	100.00	106	100.00	373	100.00		
Çocukla iletişime yönelik eğitim gereksinimi											
Tüm aile bireyleri ile ilişkilerini düzenleme	Evet	134	77.46	65	66.33	71	66.36	270	71.43	5.680	0.058
	Hayır	39	22.54	33	33.67	36	33.64	108	28.57		
	Toplam	173	100.00	98	100.00	107	100.00	378	100.00		
Anne-baba tutumları	Evet	150	86.21	81	82.65	88	82.24	319	84.17	1.009	0.604
	Hayır	24	13.79	17	17.35	19	17.76	60	15.83		
	Toplam	174	100.00	98	100.00	107	100.00	379	100.00		
Çocukla iletişim	Evet	150	86.21	82	85.42	86	81.13	318	84.57	1.370	0.504
	Hayır	24	13.79	14	14.58	20	18.87	58	15.43		
	Toplam	174	100.00	96	100.00	106	100.00	376	100.00		
Disiplin (Ceza-ödül yöntemleri)	Evet	134	77.91	80	81.63	85	79.44	299	79.31	0.530	0.767
	Hayır	38	22.09	18	18.37	22	20.56	78	20.69		
	Toplam	172	100.00	98	100.00	107	100.00	377	100.00		
Kural koyma ve kuralları uygulama	Evet	148	85.06	86	89.58	87	82.08	321	85.37	2.300	0.317
	Hayır	26	14.94	10	10.42	19	17.92	55	14.63		
	Toplam	174	100.00	96	100.00	106	100.00	376	100.00		
Çocuğu dinleme	Evet	142	82.08	74	77.08	80	76.19	296	79.14	1.706	0.426
	Hayır	31	17.92	22	22.92	25	23.81	78	20.86		
	Toplam	173	100.00	96	100.00	105	100.00	374	100.00		
Çocukla konuşma	Evet	144	83.24	78	81.25	85	81.73	307	82.31	0.200	0.905
	Hayır	29	16.76	18	18.75	19	18.27	66	17.69		
	Toplam	173	100.00	96	100.00	104	100.00	373	100.00		
Zihinsel yetersizliği olan çocuk ve normal gelişim gösteren kardeşler arasında iletişim kurma. Kardeş kıskançlığı	Evet	123	71.93	71	75.53	75	70.75	269	72.51	0.623	0.732
	Hayır	48	28.07	23	24.47	31	29.25	102	27.49		
	Toplam	171	100.00	94	100.00	106	100.00	371	100.00		
Çocuğun istenmedik davranışları karşısında yapılması gerekenler.	Evet	132	76.74	68	70.83	67	63.21	267	71.39	5.903	0.052
	Hayır	40	23.26	28	29.17	39	36.79	107	28.61		
	Toplam	172	100.00	96	100.00	106	100.00	374	100.00		

Tablo 5 incelendiğinde, aile içi iletişime yönelik eğitim gereksinimleri ile ilgili konulardan; “stresle baş edebilme yolları” konusunda yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık bulunmazken, “aile

yaşam döngüsü” konusunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmektedir ($p < 0.05$). Çocuğu 5-6 yaş grubunda olan ebeveynler diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlere göre daha yüksek oranla (% 65.90) “aile yaşam döngüsü” konusunda eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir. Eşler arası iletişim ve çocukla iletişim ile ilgili eğitim gereksinimine yönelik sıralanan tüm konularda çocukların yaş gruplarına göre gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Tüm konuların genel ortalamaları incelendiğinde tüm konularda ebeveynlerin % 60.37 ile % 85.37 arasında değişen oranlarda bu konular hakkında eğitim gereksinimi olduğu görülmektedir.

Formun 31. sorusu olan “bu konular dışında eğitim almak istediğiniz başka bir konu var mı? Varsa ne/neler olduğunu yazınız” sorusuna bir ebeveyn “benim kızımın hem zihinsel yetersizliği var, hem de yürüyemiyor. Kızımın evde rahat hareket etmesini sağlayıcı aletler var mı? Bunları nasıl? Nereden alabilirim” şeklinde yanıt vermiştir. Ailenin bilgisi alınarak ailenin bu sorusunun yanıtı uzman tarafından aile ile bireysel yapılan görüşme ile yanıtlanmıştır.

5. Tartışma

Çalışmada “zihinsel yetersizliği olan çocuklara sahip ebeveynlerin eğitim gereksinimi duydukları konular nelerdir? ve çocukların yaş gruplarına göre ebeveynlerin eğitim gereksinimlerinde fark var mıdır?” sorularına yanıt aranmıştır.

Bulgular incelendiğinde, ebeveynlerin sıralanan tüm konularda eğitim gereksinimlerinin olduğu belirlenmiştir. Açık uçlu sorulan soruda ise sadece bir ebeveyn ek bir konuda (çocuğunun hareketini kolaylaştırıcı araçlar ve temini) bilgi almak istediğini belirtmiştir.

Çocukların yaş gruplarına göre ebeveynlerin gereksinimleri incelendiğinde bazı konularda ebeveynlerin eğitim gereksinimlerinde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu bulgular incelendiğinde ebeveynlerin “zihinsel yetersizliği olan çocukların gelişim özellikleri” konusunda çocuğun yaş grubuna göre anlamlı bir farklılık varken, toplumsal kaynaklardan yararlanma yolları” konusunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. “Zihinsel yetersizliği olan çocukların gelişim özellikleri” konusunda 5-6 yaş çocuğu olan ebeveyn grubu, diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlere göre daha yüksek oranda bu konuda eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir. Bu durumun 5-6 yaşında çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının yaşlarının küçük olmasından kaynaklanan eğitim ve deneyim eksikliği ile ilişkili olduğu düşünülebilir (bkz. Tablo 1).

Ebeveynlerin yasal haklarına yönelik eğitim gereksinimi konusunda çocukların yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Genelde ebeveynler kendi ve çocuğuyla ilgili yeterli düzeyde eğitim sahibi değildirlir. Oranlar, her bir yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin yasal hakları üzerinde eğitime gereksinim duyduklarını göstermektedir. Ebeveynlerin yasal haklarıyla ilgili gereksinimlerini % 73.83 ile % 79.17 arasında belirtmiştir. (bkz. Tablo 2). Cavkaytar, Ceylan,

Adıgüzel, Uysal ve Garan (2012) zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ailelerin eğitim ve destek servislerine duydukları gereksinimleri belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada yarı yapılandırılmış görüşmelerle ailelerin sosyal destek ağı alanında; sosyal destek, okul sonrası destek, yasal haklar, sosyal ağa katılma, çocuğun gelecekteki yaşantısı, hakkında, kişisel gelişim alanında; problem çözme, iletişim, karar alma, zamanı etkili kullanma stresle baş etme becerileri, çocukla çalışma becerileri alanında; beceri eğitimi, çocukların okulda öğrendiklerini evde destekleme, davranış kontrolü/davranış değiştirme ve sosyal beceri eğitimi hakkında, özel gereksinimli çocuğunu kabullenme süreci alanında; çocuğun özel gereksiniminin niteliği ve gelişimi, özel gereksinimli çocuğunu kabullenme becerileri, ailenin sürece uyumu ve süreci kabullenme, çocuğun durumu gibi konular hakkında, özel eğitim programları ve okul uygulamaları alanında; müfredatlar, özel eğitim programları ve müfredatları karşılaştırma ve bireysel eğitim planları hakkında eğitime gereksinim duyduklarını; çocuklarının sağlığı alanında ise çocuğun sağlık durumu, çocuğun karşılaşılabileceği problemler, sağlık problemlerini çözmeye yardım, çocuğa yardımcı olabilecek araçlar hakkında eğitime gereksinim duyduklarını belirlemişlerdir.

Ebeveynlerin çocuğun gelişimini desteklemeye yönelik eğitim gereksinimleri incelendiğinde, “çocuğun hareket/kas becerilerini, konuşma ve sosyal becerilerini destekleme, çocuğunun gelişimini destekleyici oyunlar ve çocuğun gelişimini destekleyen oyun malzemeleri hazırlayabilme ve oyuncak seçiminde dikkat edilecek hususlar” konularında yaş gruplarına göre ebeveynlerin bu konulara olan gereksinimleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bütün yaş gruplarındaki ebeveynlerin bu konularda eğitim almak istemeleri gruplar arasında farklılık olmasa da ebeveynlerin çocuklarının gelişimini desteklemede yetersiz olduklarını düşündürmektedir. (bkz. Tablo 3).

Ebeveynlerin çocuğun eğitime yönelik eğitim gereksinimleri incelendiğinde, ebeveynlerin “çocuğun okuma-yazmaya hazırlık ve okuma-yazma becerilerini destekleme?” ve “çocuğun okulöncesi dönemindeki kavram ve matematik becerilerini destekleme?” konularında diğer konulara göre eğitime ihtiyaç duyan ve duymayanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu konulardan “çocuğun okuma-yazma becerilerini destekleme” konusunda 7-8 yaş çocuğu olan ebeveynlerin diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlere göre daha yüksek oranda (% 85.11) bu konuda eğitim almak istedikleri görülmüştür (bkz. Tablo 4). Bu yaş grubundaki çocuklar okula yeni başlamaktadırlar. Zihinsel yetersizliği olan çocuklar bellek, motivasyon, dikkat ve genelleme ile ilgili sorunlar yaşamakta, hem kısa süreli hafıza hem de uzun süreli hafıza sorunları ve bilgiyi hafızalarına yerleştirmek için gerekli tekrarlar süreçlerinde de sorunlar görülmektedir. Zihinsel yetersizliği olan çocuklar anında uygun öğrenme ve hafızalarında biriktirme stratejilerini kullanamamaktadırlar. Genellikle kısa süreli hafızadaki bilgilerini uzun süreli hafızaya aktarmakta güçlük çekmektedirler (Turnbull, Turnbull, Shank ve Smith, 2004). Bunların sonucunda zihinsel yetersizliği olan çocukların

okuma yazmayı öğrenmeleri daha fazla zaman almakta ve daha güç olmaktadır. Bu nedenle ebeveynler bu yaşlarda çocukların okuma-yazmayı öğrenmeleri için daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. “Çocuğun okulöncesi dönemindeki kavram ve matematik becerilerini destekleme” konusunda ise 5-6 yaş zihinsel yetersizliği bulunan çocuğa sahip ebeveynlerin daha fazla eğitim gereksinimi duydukları görülmektedir. Zihinsel yetersizliği olan çocukların okul döneminde de, okulöncesi dönemde de en fazla zorlandıkları çalışmalar kavram ve matematik becerilerini kazanmayla ilgilidir. Okulöncesi dönemde kazandırılmaya çalışılan matematik kavramları okul dönemindeki matematik derslerinin de temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle ebeveynler çocuklarını okulöncesi dönemde matematik kavramlarını destekleyerek çocuklarının hem okulöncesi döneminde bu kavramları kazanmasını desteklemek, hem de onları ilköğretime hazırlamak amaçlı bu konulara önem verdikleri düşünülebilir. “Çocuğun ilkokula başladığında (alt özel sınıf ya da kaynaştırma) yapılması gereken hususlar” konusunda çocuğun yaş gruplarına göre anlamlı bir fark bulunmasa da bu konuda en fazla eğitim almak isteyen grup (% 80.92) 5-6 yaşında çocuğa sahip ebeveynler olmuştur. Diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlerin çocukları okula başladığı için gruplar arası farklılık olmasa da bu konuda eğitim almak isteyen 7-8 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin oranı % 72.92, 9-10 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin oranı ise % 74.04 dür. Bu oranlar da bize her üç yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin de bu konuda eğitim gereksinimleri olduğunu göstermektedir. “Zihinsel yetersizliği olan çocuğun evde ödevlerini/eğitimini desteklemek için ortam düzenleme” konusunda ise gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu çocuklar aynı zamanda özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam ettikleri için çocuğun çalışma ortamı hakkında genelde destek almaktadırlar. “Çocuğun okul dönemindeki matematik becerilerini destekleme” konusunda ise yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ancak bu soruyu “evet” olarak yanıtlayan ailelerin oranları yüksektir. 5-6 yaş çocuğa sahip ebeveynler % 80.92, 7-8 yaş çocuğa sahip ebeveynler % 78.72 ve 9-10 yaş çocuğa sahip ebeveynler ise % 70.48’dir. Bu oranlar da yaşlar arasında farklılık olmasa da ailelerin bu konuda eğitime gereksinim duyduklarını göstermektedir. “Cinsel eğitim” konusunda da gruplar arasında farklılık bulunmamıştır. Fakat her üç yaş grubundaki ebeveynlerin çoğunluğu (% 67.39 ile 72.12) bu konuda eğitim almak istemişlerdir.

Ebeveynlerin çocuğun sosyal aktivitelere katılımına yönelik eğitim gereksinimleri incelendiğinde, “resim ve müzik gibi sanatsal faaliyetlerin zihinsel yetersizliği olan çocuğunun gelişimindeki önemi” konusunda çocuğun yaş grupları ile bu konu hakkında eğitime gereksinim duyan ve duymayan ebeveynler arasında anlamlı farklılık bulunmuştur (bkz. Tablo 5). 5-6 yaş grubundaki ebeveynlerin diğer yaş gruplarındaki ebeveynlere göre daha fazla eğitim almak istedikleri bulunmuştur. Buna neden olarak, küçük yaştaki zihinsel yetersizliği olan çocukların eğitim sürecinde

akademik konuların önceliğe alınarak sanatsal faaliyetlerin henüz yer almamış olabileceği gibi 7 yaşından büyük çocuğa sahip ebeveynlerin çocukları için sanatsal faaliyetler yerine akademik faaliyetleri öncelik olarak görmüş olabilecekleri düşünülebilir. “Zihinsel yetersizliği olan çocuğumun gelişiminde sporun yeri ve önemi” konusunda gruplar arasında farklılık bulunmamaktadır. Her üç grupta da ebeveynlerin birbirine yakın oranda olması ve çoğunluğunun bu konuda eğitim almak istemesi, her yaş grubunda çocuğu bulunan ebeveynlerin çocuklarının gelişimini desteklemede sporla nasıl destekleyebilecekleri konusunda eğitim gereksinimi olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin aile içi, eşler arası ve çocukla iletişime yönelik eğitim gereksinimlerine bakıldığında, 5-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlere göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir (bkz. Tablo 6). Aile yaşam döngüsü olarak adlandırılan ailenin geçirdiği değişimleri içeren dönemler evlilik, çocukların doğumu, okul yılları ve ergenlik dönemi, okuldan mezuniyet işe ya da daha ileri eğitime başlama, çocukların evden ayrılması, emeklilik, dulluk gibi dönemlerdir. Evliliğin başlamasından, eşlerin ölümüne kadar geçen bu süreçte aile bireyleri her aşamada farklı roller, farklı sorumluluklar, farklı görevler yüklenirler ve üzerlerine düşeni yapmaya çalışırlar (Yazıcıoğlu, 2013). Aileye özel gereksinimli bir çocuğun gelmesiyle birlikte aile yaşam döngüsünde dengesizlikler ortaya çıkmakta ve bozulmalar görülmektedir. Ebeveynler üzerine düşen görevleri yerine getirirken farklı ilişkiler kurmak zorunda kalmakta ve kendilerini sürekli olarak bir değişimin içerisinde bulmaktadırlar. Bu dönemlerde de birçok beceride yetersiz olan okulöncesi dönemdeki çocukların ebeveynleri daha fazla sorunla karşılaşmaktadırlar. 7-10 yaşlarındaki zihinsel yetersizliği olan çocuk birçok beceride daha yeterli hale gelmiştir, bu yaşlarda aile birçok sorunlarla karşılaşsa da aile içi etkileşim, aile düzeni daha iyi oluşmuş durumdadır ve ebeveyn rolleri daha belirgindir. Bu nedenlerle bu yaş gruplarına göre 5-6 yaş ve daha küçük zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynleri aile yaşam döngüsü açısından daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Winton (1986), ailelerin gereksinimlerini belirlemek için beş bilgi alanı altında değerlendirme yapılması ve ailelere destek verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu alanlar; çocuğun özellikleri, bilgi, yardım ve destek, çocuk ile ebeveyn arasındaki etkileşimsel iletişimin niteliği, ailenin özel gereksinimli bir çocuğu büyütme ve bu çocukla birlikte yaşamak hakkındaki bakış açısı, ailenin yaşam döngüsü ve koşullarıdır (Akt: Cavkaytar, Ceyhan, Adıgüzel, Uysal ve Garan, 2012). Ebeveynlerin stresle nasıl baş edebilme yolları” konusunda, eşler arası iletişim ve çocukla iletişime yönelik eğitim gereksinimlerine ilişkin bulgular incelendiğinde, bu konularda gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmasa da özellikle “çocuklarla iletişim” konusunda tüm yaş gruplarındaki ebeveynlerin çoğunluğunun (% 71.39 ile % 85.37 arasında konulara göre farklılık gösteren oranlarda) eğitim almak istemesi çocuğun yaşı kaç olursa olsun ebeveynlerin “çocukla iletişim” konusunda desteğe gereksinim duyduklarını göstermektedir. Bunun da her yaş dönemindeki

çocuğun gelişim özelliklerinin ve karşılaştıkları sorunların farklılaşmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

6. Sonuç ve Öneriler

5-10 yaşlarında zihinsel yetersizliği bulunan çocuğa sahip ebeveynlerin aile eğitimine olan gereksinimlerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, ebeveynlerin eğitim gereksinimlerinin olup olmadığı ve çocuğun yaş grubuna göre ebeveynlerin gereksinim duydukları konularda farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Bulgular incelendiğinde, ebeveynlerin sıralanan tüm konularda eğitim gereksinimlerinin olduğu belirlenmiştir. Açık uçlu sorulan soruda ise bir ebeveyn ek bir konu (çocuğunun hareketini kolaylaştırıcı araç ve temini) üzerinde bilgi istediğini belirtmiştir.

Çocukların yaş gruplarına göre ebeveynlerin gereksinimleri incelendiğinde bazı konularda ebeveynlerin eğitim gereksinimlerinde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Zihinsel yetersizlikle ilgili genel bilgilere yönelik eğitim gereksinimi konularından; “zihinsel yetersizliği olan çocukların gelişim özellikleri” konusunda 5-6 yaş çocuğu olan ebeveynler daha fazla eğitim almak istemişlerdir. Ebeveynlerin çocuğun eğitimine yönelik eğitim gereksinimleri incelendiğinde, ebeveynlerin “çocuğun okuma-yazmaya hazırlık ve okuma-yazma becerilerini destekleme” ve “çocuğun okulöncesi dönemindeki kavram ve matematik becerilerini destekleme” konularında çocuklarının yaş gruplarına göre ebeveynlerin gereksinimlerinde farklılık gözlenmiştir. Bu konulardan “çocuğun okuma-yazma becerilerini destekleme” konusunda 7-8 yaş çocuğu olan ebeveynlerin, “çocuğun okulöncesi dönemindeki kavram ve matematik becerilerini destekleme” konusunda ise 5-6 yaş zihinsel yetersizliği bulunan çocuğa sahip ebeveynlerin daha fazla eğitime gereksinim duydukları görülmektedir. Ebeveynlerin çocuğun sosyal aktivitelere katılımına yönelik eğitim gereksinim konularından “resim ve müzik gibi sanatsal faaliyetlerin zihinsel yetersizliği olan çocuğunun gelişimindeki önemi” konusunda 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin diğer yaş gruplarındaki ebeveynlere göre daha fazla eğitim almak istedikleri belirlenmiştir. Sucuoğlu (1995) yaptığı çalışmada özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların gereksinimlerini belirlemiştir. Ebeveynlerin aile içi, eşler arası ve çocukla iletişime yönelik eğitim gereksinimlerine bakıldığında, 5-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin “aile yaşam döngüsü” konusunda almak istediği eğitim gereksinimi diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlere göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Çalışmasının sonunda çocuklarının özel gereksinimi ve onlara nasıl eğitim verebilecekleri konusunda sürekli olarak eğitime gereksinim duyduklarını belirlemiştir. Bu bulgular da çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Çalışmada ele alınan diğer konularda ise her bir yaş grubunda bulunan çocukların ebeveynleri arasında farklılık bulunmamıştır. Yaş grupları arasında fark bulunmasa da her bir yaş

grubunda çocuğu bulunan ebeveynlerin çoğunun sıralanan konularda eğitim almak istemesi bu konularda eğitim gereksinimlerinin bulunduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada zihinsel yetersizliği bulunan çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim gereksinimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Ebeveynlerin eğitim gereksinimini belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen form kullanılmıştır. Ebeveynlerle aile eğitimi çalışmalarından önce bu gereksinim belirleme araçlarının kullanılması uygulanacak olan aile eğitim çalışmalarının verimini ve etkililiğini arttıracaktır. Bu nedenle özel gereksinimli tüm çocukların ebeveynlerinin desteklenmeden önce, bireysel ya da grup eğitim çalışmalarından önce gereksinimleri belirlenmelidir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmaların özelliğine uygun olacak şekilde Aile Gereksinimi Belirleme Aracı (AGBA) gibi standart testlerde kullanılabilir.

Kaynakça

- Akçamete, G. ve Kargın, T. (1996). İşitme Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Gereksinimlerinin Belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (2), 7-24.
- Akandere, M., Acar, M. ve Baştuğ, G. (2009). Zihinsel ve fiziksel engelli çocuğa sahip anne ve babaların yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 23-32.
- Bailey, D.B. and Simeonsson, R. J. (1988). Assessing needs of families with handicapped infants. *The Journal of Special Education*, 22 (1), 117-127. doi: 10.1177/002246698802200113.
- Cavkaytar, A., Ceyhan, E., Adıgüzel, C., Uysal, H. ve Garan, Ö. (2012). Investigating education and support needs of families who have children with intellectual disabilities. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 3 (4) 79-99.
- Dinnebeil, L. A. (1999). Defining parent education in early intervention. *Topics in Early Childhood Special Education*. 19 (3), 161-164. doi: 10.1177/0271121449901900307.
- Durualp, E., Kocabas, K., Arslan, A. ve Özyayın, K. (2011). The examination of the needs and stress levels of the parents of handicapped children in terms of some variables. *US-China Education Review B*, 2, 260-272.
- Graungaard, A. H. and Skov, L. (2006). Why do we need a diagnosis? A qualitative study of parents' experiences, coping and needs, when the newborn child is severely disabled. *Child: Care, Health And Development*, 3, 296-307. doi: 10.1111/j.1365-2214.2006.00666.x
- Hodapp, R. M. Ly, T. M., Fidler, D. J. and Ricci, L. A. (2002). Less stress, more rewarding: Parenting children with Down Syndrome. *Parenting: Science and Practice*, 1 (4), 317-337. doi: 10.1207/S15327922PAR0104_3
- Hosseinkhanzadeh, A.A., Esapoor, M., Yeganeh, T. and Mohammadi, R. (2013). A study of the family cohesion in families with mentally disable children. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 84, 749-753. doi: 10.1016/j.sbspro.2013.06.639
- Hunfeld, J. A., Tempels, A., and Passchier, J. (1999). Brief Report: Parental burden and grief one year after the birth of a child with congenital anomaly. *Journal of Pediatric Psychiatry*, 24, 515-520.

- Dere Çiftçi, H. (2015). Zihinsel yetersizliği bulunan çocuk sahibi ebeveynlerin eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 12(1), 36-54. doi: [10.14687/ijhs.v12i1.2840](https://doi.org/10.14687/ijhs.v12i1.2840)
- Islam, M.Z., Shanaz, R., Farjana, S. (2013). Stress among parents of children with mental retardation. *Bangladesh Journal of Medical Science*, 12 (1), 74-80. <http://dx.doi.org/10.3329/bjms.v12i1.13354>
- Keskin, G., Bilge, A., Engin, E. ve Dülgerler, Ş. (2010). Zihinsel engelli çocuğu olan anne-babaların kaygı, anne-baba tutumları ve başa çıkma stratejileri açısından değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, 30-37.
- Liontos, L. B. (1992). At-risk families and schools: Becoming partners. Printed in the United States of America: Clearinghouse on Educational Management, Eugene,Oreg. ERIC ED 342 055.
- Llewellyn, G. (1997). Parents with intellectual disability learning to parent: The role of experience and informal learning. *International Journal of Disability, Development and Education*, 44 (3), 243-261. doi: 10.1080/0156655970440306
- Olsson, I. and Roll-Pettersson, L. (2012). No no, you cannot say that! Perceptions and experiences of parents of preschool children with intellectual disabilities in Sweden, *European Journal of Special Needs Education*, 27 (1), 69-80. doi: 10.1080/08856257.2011.640486
- Özen, A., Çolak, A., ve Acar, Ç. (2002). Zihin özürlü çocuğa sahip annelerin günlük yaşamda karşılaştıkları problem davranışlarla ilgili görüşleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 3(2), 1-13.
- Rogers, C. (2011). Mothering and intellectual disability: partnership rhetoric?, *British Journal of Sociology of Education*, 32 (4), 563-581. doi: 10.1080/01425692.2011.578438
- Sanders, J. L. and Morgan, S. B. (1997). Family stress and adjustment as perceived by parents of children with autism or down syndrome: Implications for Intervention, *Child & Family Behavior Therapy*, 19 (4), 15-32. doi: 10.1300/J019v19n04_02
- Sucuoğlu, B , (1995) Özürlü çocuğu olan anne-babaların gereksinimlerinin belirlenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2 (1), 10-18.
- Turnbull, R., Turnbull, A., Shank, M. and Smith, S. J. (2004). *Exceptional Lives*. Ohio: Merrill Prentice.
- Ursprung, A. W. (1984). Family crisis related to the deinstitutionalization of a mentally retarded child. *Journal of Rehabilitation*. October/November/December, 19-23.
- Uyaroğlu, A. K. ve Bodur, S. (2009). Zihinsel yetersizliği olan çocukların anne-babalarında kaygı düzeyi ve bilgilendirmenin kaygı düzeyine etkisi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8 (5), 405-412.
- Varol (2006). *Aile eğitimi*. 2. Baskı. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Yazıcıoğlu, Y. (2013). Aile ve Yaşam Döngüsü (Bölüm 1). *Aile içi uyumlu etkileşim*. Editör: Bahaddin ACAT. (sayfa: 3-25). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2688.
- Ytterhus, B., Wendelborg, C. and Lundebj, H. (2008). Managing turning points and transitions in childhood and parenthood – insights from families with disabled children in Norway, *Disability & Society*, 23 (6), 625-636. <http://dx.doi.org/10.1080/09687590802328535>

Extended English Abstract

Single screening method was used in this study, which was prepared for the purpose of determining family education necessity of parents with mentally deficient children. The research was planned with the purpose of determining the educational needs of parents with mentally deficient children at the age of 5 to 10. The study used single screening model among general screening models. The study group was composed of parents who had mentally deficient children at the age of 5 to 10 and attending the special education and rehabilitation center in Ankara. The number of parents was 364 and they were selected randomly from the districts of Altındağ, Çankaya, Keçiören, Mamak, Sincan, Yenimahalle and Etimesgut in the province of Ankara. The “Educational Needs Form” was used to determine the needs of parents. The form was prepared to screen the educational needs of parents with mentally deficient children. The form, which has 31 items including an open-ended question, involves the following topics: general information about mental deficient children, legal rights, supporting the development of child, education of the child, communication inside the family, communication between spouses, communication with the child, and participation of child in social activities.

Frequency and percentage distributions of the data were given in the research. Chi-square test was used during examination of differences between variables. 0,05 was used as significance level. The study analyzed the topics on which parents with mentally deficient children needed education, and the differences in the needs as per different age groups.

The findings of the study indicated that parents needed education in all of the listed topics. The open-ended question was answered by one parent only, who requested an additional topic. It was a request for providing a vehicle that would facilitate the movement of the child.

Studying the educational needs of parents by age groups yielded statistically significant results in some topics. Under the topic of “general information about mental disability”, a significant difference was found in the topic of “developmental characteristics of mentally disabled children” while there was not a significant difference on the topic of “benefiting from social resources”. Parents with 5-6 year-old children stated that they wanted to receive education on this matter at a higher rate (82.08%) compared to parents with mentally deficient children in other age groups. Regarding “methods of benefiting from other social resources”, it is found that most of the parents (between 76.92% and 77.45%) have educational necessities in all age groups, ie. 5-6 years, 7-8 years and 9-10 years.

No significant difference was found in educational needs of parents on “legal rights” by the age group of children. The findings indicated that rates were close in all age groups and that all parents needed education on “legal rights”. It was found that most of the parents in every age group (76.66%) were in need of education on this matter.

Under the topic of “supporting the development of the child”, there was not a significant difference on the topic of “supporting the movement/muscle skills, speaking and social skills of the child”. It was seen that parents with mentally deficient children in every age group need education to support their children's development.

When the educational needs of parents for the “education of the child” were studied, it was found that there were significant differences by age groups on the topics of “preparing the child for reading and writing and supporting the child for reading and writing skills” and “supporting the conceptual and mathematical skills of the child in pre-school period”. No significant difference was found between age groups on the topic of “how to support the mathematical skills of the child in the school period”. It was seen that parents with 5-6 year-old mentally deficient children desire to

receive education on this matter at a higher rate (84.30%) compared to parents with children in other age groups. No significant difference was established among age groups with regard to “the actions to be taken upon when the child starts primary school (special lower class or harmonization)”, “organizing the environment to support the mentally deficient child's education/homework at home”, “how to support mathematical skills of the child in school term” and “sexual education”. It was seen that most of the parents in every age group (between 69.95% and 80.32%) needed education on the above-mentioned matters.

Studying the educational needs of parents on “communication inside the family, between spouses and with the child” indicated that there was a significant difference in the educational needs of parents with children in the 5-6 age group on the topic of “family life cycle”. Although no significant difference was found in the topics “dealing with stress”, “communication between spouses” and “communication with the child”, the fact that parents in all groups want to receive education especially on communication with the child indicates that parents need support on communication with the child regardless of their age.

When the educational needs of parents for the “participation of the child in social activities” were studied, it was found that there were significant differences by age groups between parents who needed education and who did not on the topic of “the importance of art activities such as painting and music on the development of”. No significant difference was found between age groups on the topic of “the place and importance of sports on the development of mentally deficient children”. Parents (72.12% and 72.27%) of mentally deficient children in all age groups (5-6 years, 7-8 years and 9-10 years) indicated that they desired to receive education on this matter.

An open-ended question was asked to parents in the last question of the form: "Is there another subject about which you would like to receive education apart from the mentioned ones? If so, please indicate it/them." This question was answered by only one parent. He indicated: "My daughter has both mental deficiency and she cannot walk. Are there any tools that would help my daughter to move comfortably at home? If so, how and where can I get them?"